

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.348398

УДК 373.5:62:172.15(477)

**ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ
У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Ольга Кітова,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та
методики їх викладання

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

м. Краматорськ–Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-8946-8763

kitova@ippo.dn.ua

Анотація. Питання виховного потенціалу технологічної галузі та формування національної самосвідомості учасників освітнього процесу посідають вагомe місце в становленні «україноцентричної» парадигми сьогодення. Увага до окреслених питань актуалізується і тим, що виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, любові до рідного краю та формування компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності, визначено в Державному стандарті метою сучасної освіти.

У статті розглянуто перебіг педагогічної думки різних історичних епох щодо виховного потенціалу трудової підготовки, яка нині здійснюється в межах технологічної освітньої галузі. Висвітлено, що її виховні можливості обґрунтовувалися як важливий аспект всебічного розвитку особистості та вагомий засіб соціалізації. Акцентовано на тому, що вивчення специфіки національної культури та самобутності, яке сприятиме формуванню моральних, ідейно-духовних цінностей та національної самосвідомості учасників освітнього процесу, стало характерною рисою української освіти та технологічної галузі лише після здобуття Незалежності. Розглянуто питання сучасного змістового наповнення технологічної галузі, перелічено технології, які пропонуються авторами модульних навчальних програм, наведено можливі об'єкти проектування, що забезпечуватимуть ознайомлення з духовним і культурним надбанням українського народу.

Ураховуючи твердження про те, що пізнання національного компонента суспільства відбувається через дію в ньому, у статті наголошено на доцільності планування освітнього процесу відповідно до державних свят, пам'ятних дат та національних традицій. Наведені приклади реалізації такого підходу.

У висновках зазначено, що відмінність підходів, пов'язаних із формуванням національної самосвідомості під час уроків технологій, зумовлена особливостями проєктно-технологічної діяльності, що передбачає як ознайомлення з духовним і культурним надбанням українського народу, так і набуття конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які пов'язані з народною культурою українців, та сприятимуть поширенню «нового українського стилю» у світі. Поряд із цим подальшому поширенню україноцентричної парадигми та ефективності реалізації окреслених освітньо-виховних завдань може сприяти

визначення організаційно-педагогічних умов формування національної самосвідомості на уроках технологій та оптимізація регіональних і загальнодержавних проєктів, необхідних у сучасних умовах.

Ключові слова: технологічна освітня галузь; виховний потенціал; трудова підготовка; всебічний розвиток особистості; національно-патріотичне виховання; національна самосвідомість; україноцентризм.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Підготовка молодих людей з інноваційним типом мислення, розвиненим світоглядом, здатних усвідомлювати місце та роль соціально-політичних процесів у розвитку суспільства, є стратегічним орієнтиром оновлення сучасної системи освіти. Її метою, як зазначено в Державному стандарті, є виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, любові до рідного краю та формування компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності (*Державний стандарт базової середньої освіти*, 2020).

Суспільна потреба в ініціативній і національно-свідомій молоді вимагає єдності педагогічного процесу, цілісного погляду на наявну проблему та використання виховного потенціалу кожної з освітніх галузей. Формування здатності до культурного та національного самовираження засобами використання техніки й технологій визначено одним із завдань технологічної освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні погляди щодо потенціалу та особливостей розвитку технологічної освітньої галузі презентовані в працях Д. Кільдерова, О. Коберника, Л. Семеновської, Н. Слюсаренко, В. Стешенка, В. Титаренко, Ю. Цини та ін.

Виховні можливості технологічної галузі, яка в попередні роки реалізовувала завдання трудової підготовки як необхідного складника освітнього процесу, особливості функціонування освітньо-виховних систем, в основі яких було залучення молоді до трудової діяльності, свого часу знайшли обґрунтування в роботах С. Ананьїна, І. Гессена, П. Блонського, О. Захаренка, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, І. Ткаченка, С. Шацького та ін.

Аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що попри ґрунтовне вивчення освітньо-виховного потенціалу технологічної галузі (трудова підготовка), визначення її внеску у формування національної самосвідомості тривалий час не було предметом досліджень у роботах науковців.

У дисертації В. Борисова зазначено, що, на відміну від інших форм і типів самосвідомості (історичної, економічної тощо), національна самосвідомість в

Україні тривалий час залишалася для науковців забороненою темою для досліджень. Учений зазначив, що питання нації, націоналізму та національної самосвідомості висвітлені в доробках учених-педагогів О. Вишневського, С. Гончаренка, П. Дроб'язко, А. Капської, В. Кононенка, І. Матюші, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Д. Тхоржевського, Г. Філіпчука, М. Фіцули, М. Чепіль лише після 1991 р. Отже, спираючись на загальновизнані принципи наукового пізнання, застосовуючи аналіз і систематизацію наукових праць, а також теоретичне моделювання, В. Борисов у своєму дисертаційному дослідженні надав теоретико-методологічне обґрунтування системи формування національної самосвідомості молоді (Борисов, 2006).

Отже, визнаючи значення освіти та зокрема технологічної галузі в збереженні й розвитку національних цінностей, враховуючи її вплив на формування національної самосвідомості учасників освітнього процесу, **мету статті** вбачаємо в розкритті виховного потенціалу технологічної галузі та визначенні підходів до формування національної самосвідомості учасників освітнього процесу під час реалізації її освітніх завдань.

Результати дослідження. Сьогодні компетентнісний потенціал, вимоги до обов'язкових результатів навчання і мета кожної з освітніх галузей регламентовані Стандартом. Зокрема, метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки й технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження (*Державний стандарт базової середньої освіти*, 2020).

Водночас аналіз науково-педагогічної спадщини доводить, що кожна історична епоха висувала свої вимоги до освіти, зокрема й до трудової підготовки молоді, та по-різному визначала її виховні можливості в розвитку особистості, її становленні та формуванні цінностей.

У педагогічних дослідженнях висвітлено, що ще на початку XVI століття виховне значення залучення молодого покоління до трудової діяльності знайшло обґрунтування в роботах гуманіста Т. Мора та італійського філософа Т. Кампанелли. Зазначено, що в епоху Просвітництва французьким філософом і теоретиком педагогіки Жан-Жаком Руссо в праці «Еміль, або про виховання» (1762) трудове виховання було визначено основою морального становлення особистості, засобом розвитку розумових здібностей та формування світогляду,

інструментом «зміцнення темпераменту та здоров'я», а залучення молоді до трудової діяльності – «неминучим обов'язком суспільної людини».

У працях швейцарського педагога І. Песталоцці (1746-1827) «Лінгард і Гертруда» (1787), «Як Гертруда вчить своїх дітей» (1801) трудова підготовка була визначена одним із головних методів виховання та соціалізації дітей, засобом, що сприяє розвитку розумових здібностей і творчої активності, та необхідною умовою для швидкого залучення до практичної діяльності в різних галузях господарства.

Умовою всебічності виховного процесу, забезпечення його природності та «живості» трудову підготовку учнів визначено в роботах французького педагога С. Френе (1896–1966). У сучасних дослідженнях цитується вислів педагога щодо виховного значення праці. «Ми турбуємося за виховання працею, – писав С. Френе, – за культуру, основою якої є трудова діяльність самих учнів, за знання, отриманні особистим досвідом, за ідеї, які виникають у процесі роботи». Ці педагогічні погляди вченого викладено, зокрема, у роботах «Типографія у школі» (1926), «Нова французька школа» (1946) та ін. (Кітова, 2011, с. 15).

В історії вітчизняної педагогічної думки питання виховного потенціалу трудової підготовки згадується в джерелах народної педагогіки, літописах Київської Русі, зразках козацької педагогіки та характеризується як один із важливих аспектів родинного виховання, необхідний для подальшого ведення господарства.

Опрацювання філософсько-етичного твору «Благодарный Еродій» українського філософа, поета, педагога та гуманіста Г. Сковороди (1722-1799) доводить, що трудове виховання розглянуте ним як частина морального виховання та розумового розвитку дитини. Вартими уваги є думки філософа про те, що потрібна підготовка до професій, які б відповідали здібностям людини, були необхідні суспільству, що чесноти людини визначаються її вчинками та результатами праці.

Виховні можливості трудової підготовки, її вплив на фізичний і загальноосвітній розвиток особистості стали також об'єктом дослідження видатного українського педагога, основоположника наукової педагогіки та народної школи К. Ушинського (1824-1870). Наприклад, у творі «Праця в її психічному й виховному значенні» (1860) він зазначав, що завданням виховання має бути розвиток у людини любові та звички до праці й «надання можливості відшукати себе для праці в житті» (Кітова, 2011, с. 20). Костянтин Дмитрович приділяє особливу увагу необхідності вільної праці, «яка живить душу», її «живильній силі», тобто впливу на все психічне життя людини, фізичний і

моральний стан.

Виховні аспекти трудової підготовки були конкретизовані вітчизняним педагогом С. Ананьєвим (1874-1942) у роботі «Трудове виховання: його минуле та сучасне» (1924). Учений стверджує, що трудова підготовка (навчання) може бути засобом різних аспектів виховання: загального розвитку; виховання соціальних інстинктів, почуття солідарності, працездатності, витривалості, зміцнення волі; розвитку й виявлення творчих здібностей вихованця, виховання творчої особи; розвитку інтелектуальних здібностей вихованця, джерелом багатьох цінних знань; розвитку корисних для життя трудових навичок; підготовки до майбутньої професії; виховання корисного громадянина та ін.

Український педагог, громадсько-освітній діяч С. Русова (1856-1940) трудову підготовку вважала методом виховання та навчання, який найкраще розвиває здібності дитини. Трудову підготовку вона називала центральною ланкою дитячого життя, що має стояти на ґрунті дитячої творчості, викликаній науковим враженням від уроку або спостереження природи. Актуальними для розуміння ролі трудового виховання залишаються міркування С. Русової про те, що сформованість нахилу до праці, сумлінне ставлення до неї та звичку вважати працю найпершим обов'язком слід визнавати одним із критеріїв сучасного виховання та рівня досягнень розвитку людства. Особлива роль у цьому процесі відводиться школі, адже саме освітній заклад має задовольняти потреби самої дитини, готувати її до життя (Кітова, 2011, с. 22).

Такі погляди, поширені в суспільстві, стали передумовою того, що «трудове начало» було визначено потужним педагогічним засобом виховання в школах України протягом усього ХХ ст., а саму трудову підготовку, яка нині здійснюється в межах технологічної освітньої галузі, було визначено засобом стимулювання розвитку дитини, що забезпечує її становлення як творця, організатора та винахідника для суспільства.

Хрестоматійним прикладом впливу трудової підготовки на виховання та перевиховання дітей і підлітків вважають діяльність виховних закладів, які очолював педагог-новатор А. Макаренко (1888-1939), де організація навчального процесу отримала назву «педагогіка загальної турботи». Умовою її ефективності був комплексний підхід до виховання та єдність усіх його складників, а саме: цілеспрямоване виховання дітей (не тільки відкрите, а й непомітне), самовиховання дітей – особисте та взаємне, самовиховання вчителів, виховання педагогів учнями (Кітова, 2011, с. 26).

Вартими уваги є також системи трудового виховання в школах, які в другій половині ХХ ст. очолювали вчителі-новатори В. Сухомлинський,

І. Ткаченко та О. Захаренко. Наприклад, узагальнюючи власний досвід, В. Сухомлинський у своїх науково-педагогічних роботах визначив принципи трудового виховання, довів потребу підпорядкування трудової підготовки виховним цілям, підкреслив необхідність її спрямування на «суспільну користь». В. Сухомлинський обґрунтовано розглядав трудове виховання елементом громадянського виховання, що складається з «відчуття господаря, спадкоємця, створеного старшими поколіннями, та відчуття відповідальності за те, що потребує вдосконалення» (Кітова, 2011, с. 27).

У школі, очолюваній І. Ткаченком (1919-1994), трудова підготовка стала фундаментом світогляду учнів, найефективнішим засобом громадянського виховання молоді та її «прилучення до соціуму», серцевиною в шкільній виховній системі. Його система педагогічних вимог до трудового виховання базується на таких принципах: єдність трудового виховання, інтелектуального, естетичного та фізичного розвитку; розкриття, виявлення, розвиток особистості під час трудової підготовки; її висока моральність та суспільно корисна спрямованість і значущість; поступове планомірне залучення до неї відповідно до вікової традиції та теоретичної підготовленості; багатогранність видів і постійність; творчий характер; посиленість трудової діяльності та наукова організація (Кітова, 2011, с. 28).

Трудова підготовка в Сахнівській середній школі під керівництвом О. Захаренка (1937-2002) стала центральною ланкою навчально-виховного процесу. Трудову підготовку та виховання в школі розуміли як умову, яка забезпечує міцне здоров'я, добре самопочуття, розквіт природних задатків, та як соціальний чинник, що формує психологічну готовність до подальшого життя.

Виховній стороні трудової підготовки було приділено увагу в науково-методичних і дисертаційних дослідженнях Г. Левченка, В. Корольського, В. Симоненка, В. Бурдуна, А. Пашинського, С. Ткачука та ін. Педагоги довели: саме трудове виховання, що здійснюється під час трудової підготовки, допомагає виробити високі моральні риси особистості; продукує позитивне ставлення учнів до суспільства, праці, людей та до самих себе; формує в дитини такі якості: відповідальність, працьовитість, сумлінність, ощадливість, заповзятливість та культуру праці.

Вивчення й узагальнення поглядів науковців щодо виховного потенціалу трудової підготовки, яка нині здійснюється в межах технологічної освітньої галузі, свідчить про значну увагу до неї як до вагомого засобу соціалізації. Водночас радянська дидактична система не враховувала специфіку національної культури, самобутність та неповторність національних традицій. Це було

зумовлено передусім тим, що метою освіти було інтернаціональне виховання, а формування моральних та ідейно-духовних цінностей, пов'язаних із поняттями «україноцентризм», «національна гідність», «український патріотизм», не визначалося серед освітніх завдань. Як сказано в Концепції національно-патріотичного виховання, українська освіта не мала переконливої та позитивної україноцентричної традиції та взагалі боялася терміна «національний» (*Концепція національно-патріотичного виховання, 2022*).

Лише зі здобуттям Незалежності питання національно-патріотичного виховання та формування національної самосвідомості набули статусу загальнодержавної, культурної, соціокультурної й освітньої парадигми, що має вирішуватися в усіх сферах суспільного життя. В освіті – наскрізно через усі освітні галузі, зокрема й технологічну, одним з обов'язкових результатів вивчення якої визначено творче застосування традиційних і сучасних технологій, а метою – використання техніки й технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження (*Державний стандарт базової середньої освіти, 2020*).

Сьогодні, у процесі реалізації визначеної Концепцією мети національно-патріотичного виховання, у змісті предмета «Технології» передбачено не лише формування знань, умінь і компетентностей, але й вироблення певних якостей, світогляду, ідейності, моральності, громадянської позиції особистості, що ґрунтується на міцних українських традиціях, ідеях і засобах народної педагогіки, українознавства, національно-духовних, трудових і мистецьких цінностях.

Перелік технологій, визначений у сучасних модельних навчальних програмах, сприяє ознайомленню учнів з такими народними мистецтвами: вишивання, бісероплетіння, виготовлення народної іграшки та текстильної ляльки, писанкарство, ажурне випилювання, художнє випалювання (пірографія), виготовлення свічок, а також із технологіями виготовлення штучних квітів, плетіння макраме та в'язання на спицях і гачком, виготовлення сувенірів із різноманітного матеріалу, з технологією плетіння (лозоплетіння, соломоплетіння) тощо. Наголосимо, що опанування технологій виготовлення виробів із деревини, вишитих виробів, писанкового розпису, кераміки, аплікацій із природного матеріалу, ознайомлення з кулінарією через залучення учнів до приготування традиційних українських страв доцільно пов'язувати з фольклором, поезією, мистецтвом, географією та історією. Адже сьогодні реалізація напрямів і технологій проєктно-технологічної діяльності, визначених модельними навчальними програмами з технологій, має забезпечувати:

- набуття конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які пов'язані з народною культурою українців;
- ознайомлення з духовним і культурним надбанням українського народу;
- формування національної самосвідомості та ідентичності на основі духовно-моральних цінностей українського народу та національної самобутності.

У своїй дисертаційній роботі В. Борисов стверджує, що поняття національної самосвідомості охоплює теоретичні, буденні, масові й особистісні, власне національні та запозичені, асимільовані ідеї, настанови, культурні здобутки, що утворюють духовний універсум особистості. Як історично багатоступеневий, багаторівневий, структурно складний, неоднозначний у своїх проявах феномен, національна самосвідомість водночас постає як система, де кожен з елементів тісно взаємопов'язаний з іншими та з системою в цілому (Борисов, 2006, с. 17).

При цьому дослідник акцентує на необхідності системного підходу до проблеми психології самосвідомості, яку доцільно представити структурними компонентами, пов'язаними з особистісним усвідомленням:

- особливостей української культури, а саме сукупностей лише тих культурних елементів і структур, що мають національну специфіку;
- психологічних особливостей своєї нації, тобто вагомих національних ознак соціальної групи;
- тотожності зі своєю нацією, що характеризується особистісним ставленням до умов народного буття та кристалізується в явищі національної ідентичності;
- власних психологічних особливостей, які починаються із зіставлення самого себе з іншими людьми в порівняльному контексті з ними;
- усвідомлення себе суб'єктом національної спільноти;
- соціально-моральною самооцінкою національного, яка покликана перешкоджати ідеалізації національних рис (Борисов, 2006, с. 20).

Розуміння національної самосвідомості як системи, що має свої структурні компоненти, пов'язані з «україноцентризмом», має низку викликів перед освітою, зокрема й технологічною підготовкою. Саме на практико-орієнтованих уроках технологій завдяки інтегруванню національного пізнання в проєктно-технологічну діяльність необхідно забезпечити отримання знань про багатонаціональний світ, викликати інтерес до історії та культури свого й інших народів, створити умови для конструювання національного світогляду, що сприятиме формуванню національної самосвідомості учасників освітнього

процесу.

Реалізація змістового наповнення технологічної галузі вимагає ознайомлення з сучасними та традиційними технологіями, що своєю чергою передбачає залучення учнів до виготовлення об'єктів проєктування, які мають патріотичну спрямованість й українські корені. До них можуть належати: лялька-мотанка; панно з українською тематикою; обереги для дому з символами добробуту (підкова, колосся, сонце), виготовлені з різних матеріалів; аплікації «Українське село», «Калина», «Соняхи» тощо; прикраси з бісеру (гердани, силянки, браслети); квіти з ниток, соломи чи кукурудзяного листя; ляльки з соломи чи сіна; паперові макети української хати, церкви та млина; декоративні тарілки (з глини чи картону) з розписом під «петриківку»; глиняні іграшки (за мотивами опішнянських чи косівських майстрів); писанки; магніти, дармовиси, значки з народними символами; дерев'яні іграшки народного типу (кінь, півник, сопілка); дерев'яний кухонний посуд (лопатки, ложки, дощечки, підставки під гаряче), оздоблений декоративним розписом або випалюванням; серветки та рушники, прикрашені вишивкою з елементами українського орнаменту і под.

Виходячи з твердження про те, що індивід пізнає етнонаціональний світ діючи в ньому, взаємодіючи з етносами, націями та іншими індивідами (Борисов, 2006, с. 31), планувати освітній процес доречно з урахуванням державних свят, пам'ятних дат та національних традицій. Враховувати це варто як учителям, котрі укладають навчальну програму та здійснюють календарно-тематичне планування, так і науково-педагогічним працівникам, які працюють з учителями.

Прикладом реалізації такого підходу під час планування освітньої діяльності є перелік заходів, організованих та проведених Донецьким ОблІППО для вчителів технологічної освітньої галузі:

- тижневий челендж до «Дня Гарбуза», URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/pan-garbuz-v-osvitnomu-khabi-donechchina> (дата звернення 16.10.2025), URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/chelendzh-do-dnya-garbuza> (дата звернення 16.10.2025), URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/chelendzh-do-dnya-garbuza-2> (дата звернення 16.10.2025);
- майстерки до Новорічних та Різдвяних свят: «Затишна книга зимових свят», URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/zatishna-kniga-zimovikh-svyat> (дата звернення 16.10.2025), «Новорічно-різдвяні символи та прикраси створюємо своїми руками», URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/novorichno-rizdvyani-simvoli-ta-prikrasi-stvoryuemo-svojimi-rukami> (дата звернення 16.10.2025), «Різдвяні янголи: тепло душі у кожному крилі» URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/rizdvyani-yangoli-teplo->

[dushi-v-kozhnomu-krili](#) (дата звернення 16.10.2025),

- онлайн майстер-клас із «Виготовлення іграшки з секретом до свята»,

URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2025/majster-klas-charivni-syurprizi-igrashka-iz-sekretom> (дата звернення 16.10.2025);

- майстер-класи до Великодня: «Великодній декор»,

URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2025/majster-klas-velikodnij-dekor> (дата звернення 16.10.2025); «Великодній янгол», URL: <https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2025/majster-klas-velikodnij-yangol> (дата звернення 16.10.2025);

- майстерка до Дня Вишиванки «З голочки – краса візерунку»,

URL: <https://www.ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2025/vishivanka-ednae-majster-klas-dlya-vchiteliv-tehnologichnoji-osvitnoji-galuzi-v-osvitnomu-khabi-donechchina> (дата звернення 16.10.2025);

- воркшоп до Дня вишиванки «Від голочки до магії візерунка», URL:

<https://ippo.dn.ua/novyny-afisha/novyny/2024/vorkshop-do-dnya-vishivanki-vid-golochki-do-magiji-vizerunku> (дата звернення 16.10.2025).

Зазначимо, що саме такі заходи, які об'єднують усіх небайдужих до впровадження технологічної підготовки, одночасно розв'язують проблеми як організаційно-методичної підтримки освітнього процесу, так і становлення етнічного та національного пізнання. Наприклад, під час проведення тижневого челенджу до Дня Гарбуза його учасники були ознайомлені з традицією святкування цього найколеритнішого свята як в Україні, так і в європейському світі, з формами роботи з учнівством щодо святкування цієї української традиції. Особливу увагу організатори приділили різноманітним технологіям виконання «гарбузових об'єктів» під час проектно-технологічної діяльності, зокрема й рецептам приготування страв національної кухні, десертів із гарбуза; технікою створення з повітряної кульки інтер'єрної прикраси у вигляді гарбуза; технологіям в'язання та виготовлення в'язаних прикрас осіннього інтер'єру – «гарбузиків»; способам виготовлення «гарбузових» підставок під горнятка, інтер'єрних і м'яких іграшок, зокрема й створення гарбузиків із ниток. Учасники заходу із захопленням спостерігали за послідовністю створення будиночка з пап'є-маше у вигляді гарбуза. Неабиякий інтерес викликали також варіанти виготовленням гарбузового ліхтарика на свято Хелловіну тощо.

Наголосимо, що сьогодні в забезпеченні якісної технологічної підготовки вагому роль відіграє використання цифрових пристроїв і електронних освітніх ресурсів, що сприяє мотивації навчання, груповій і самостійній роботі учнівства, взаємодопомозі на кожному з етапів проектування. Саме тому в процесі організації кожного з вищеназваних заходів особлива увага приділялася

застосуванню ІТ-технологій. Наприклад, під час проведення майстерок, присвячених Дню Вишиванки, їх учасники були ознайомлені з сучасними сервісами: *Ornament.name* (онлайн-конструктор для створення унікальних орнаментів на основі тексту), *Flosscross* (онлайн-редактор схем для вишивки, що автоматично перетворює зображення на схеми для вишивки), «*Текстова вишивка*» (<https://vyshyvka.ukrzen.in.ua/>) (онлайн-конструктор, який забезпечує візуалізацію та перетворення будь-якого імені на схему для вишивання), «*Витвори*» (<https://vytvory.ua/uk>) (онлайн-конструктор, який дає можливість обрати готову вишиванку з каталогу або створити власну сорочку з оригінальною вишивкою). Оглядово були розглянуті й інші застосунки, які дозволяють урізноманітнити форми технологічної підготовки, що забезпечує якість і продуктивність як освітнього, так і виховного процесів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, вивчення науково-педагогічної літератури щодо виховного потенціалу технологічної галузі, яка в попередні роки виконувала завдання трудової підготовки молоді, свідчить про значну увагу до неї як до вагомого засобу всебічного розвитку особистості та її соціалізації. Водночас україноцентричного спрямування технологічна галузь, як і вся система освіти, набула зі здобуттям Україною незалежності. Специфіка сучасних підходів, пов'язаних із формуванням національної самосвідомості під час реалізації освітньо-виховних завдань технологічної галузі, зумовлена особливостями проєктно-технологічної діяльності, що передбачає як ознайомлення з духовним і культурним надбанням українського народу, так і набуття конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, що належать до народної культури українців.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з визначенням організаційно-педагогічних умов формування національної самосвідомості на уроках технологій та з оптимізацією регіональних і загальнодержавних проєктів, необхідних для становлення україноцентричної парадигми в умовах сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов, В. В. (2006). *Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді* [Автореф. д-ра пед. наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка]. Репозитарій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

3. Кітова, О. А. (2011). *Організація продуктивної праці старшокласників загальноосвітніх шкіл Донецького промислового регіону (друга половина XX століття)* : [Дис. канд. пед. наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка]. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

4. *Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України* (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE TECHNOLOGICAL INDUSTRY IN FORMING NATIONAL SELF-AWARENESS OF PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Olga Kitova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Natural Sciences and Mathematics and Methods of Teaching
Donetsk In-Service Teacher Training Institute
Kramatorsk–Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-8946-8763
kitova@ippo.dn.ua

Abstract. The issues of the educational potential of the technological industry and the formation of national self-awareness of participants in the educational process occupy a significant place in the formation of the "Ukrainian-centric" paradigm of today. Attention to the outlined issues is also relevant because the education of a responsible, respectful attitude towards family, society, national and cultural values of the Ukrainian people, their historical and cultural heritage and traditions, love for the native land, and the formation of competencies necessary for socialization and civic activity are defined as the goal of modern education in the State Standard.

The article examines the course of pedagogical thought of different historical eras regarding the educational potential of labor training, which is currently carried out within the technological educational field. It is highlighted that its educational capabilities were justified as an important aspect of the comprehensive development of the personality and a significant means of socialization. Attention is focused on the fact that the study of the specifics of national culture and identity, which will contribute to the formation of moral, ideological and spiritual values and national self-awareness of participants in the educational process, became a characteristic feature of Ukrainian education and the technological industry only after gaining Independence. The issue of modern content in the technological industry is considered, technologies offered by modular programs are listed, and possible design objects are presented that will provide familiarization with the spiritual and cultural heritage of the Ukrainian people.

Taking into account the statement that the knowledge of the national component of society occurs by acting in it, the article emphasizes the feasibility of planning the educational process in accordance with public holidays, memorable dates and national traditions. An example of implementing such an approach is given.

The conclusions indicate that the difference in approaches related to the formation of national self-awareness during technology lessons is due to the peculiarities of project-technological activity, which involves both familiarization with the spiritual and cultural heritage of the Ukrainian people and the acquisition of specific practical experience in the manufacture of objects and things that are related to the folk culture of Ukrainians and will contribute to the spread of the "new Ukrainian style" in the world. Along with this, the further spread of the Ukrainian-centric paradigm and the effectiveness of the implementation of the outlined educational tasks can be facilitated by determining

the organizational and pedagogical conditions for the formation of national self-awareness in technology lessons and optimizing regional and national projects necessary in modern conditions.

Keywords: technological educational branch; educational potential; labor training; comprehensive development of the personality; national-patriotic education; national self-awareness; Ukrainian-centrism.

REFERENCES

1. Borysov, V. V. (2006). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia natsionalnoi samosvidomosti uchnivskoi ta studentskoi molodi* [Theoretical and methodological principles of the formation of national self-awareness of schoolchildren and student youth]. (Extended abstract of doctoral dissertation). Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Ternopil [in Ukrainian].
2. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity* [State Standard of Basic Secondary Education] Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy № 898 (2020, Veresen 30) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Kitova, O. A. (2011) *Orhanizatsiia produktyvnoi pratsi starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil Donetskoho promyslovoho rehionu (druha polovyna XX stolittia)* [Organization of productive work of high school students of secondary schools of the Donetsk industrial region (second half of the 20th century)]. (Candidate's thesis). Poltavskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni V.H. Korolenka. Poltava [in Ukrainian].
4. *Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy* (2022). [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
03.10.2025 р.